

(ժամ) ԿՔ-նու-ն (տող 20 առջևի կողման) աստվածամյն (երկիր Կինուեկի),

4. Պատերազմի տեղեկագիր Մենուսայ (պատերազմ Մտորեստանի հետ) այն քարին պատի մեջ հիւսուած վերին կողմը, որուն դրսի երեսն ունէր Մենուսայ ծանօթ արձանագիրն Էուլթի թիւ Ե = Սէյս ԼԲ:

5. Պատերազմի տեղեկագիր Արգիստիսի ԱՍ՝ որդւոյն Մենուսայ (գրաւուծ Բուստուս երկրին որ Մտորեստանի տակն էր) դարձեալ պատին մեջ հիւսուած կունակի կողմն այն քարին, որուն միւս արձանագիրն օրինակած է նախ լայարդ եւ Սէյսի քով է թիւ ԽԵ: Կը գտնուի Վանայ Ս. Սահակ եկեղեցին:

6. Վանայ Ս. Պողոս եկեղեցին կը գտնուին իրբեւ գրան վերնամասն երկու քար՝ մասեր մէկ սեան Սաբու-րի (Գ) Աբդու-րի-ի-ի (որդւոյ Արգիստիսի) որ թէ առջևի եւ ետեւի եւ թէ երկու Քողմնակի նեղ կողմերը (— որոնք այժմ յիշեալ դրան վերնամասին հիւսուած վերին երեսներն են —) քանդակուած էին: Մինչեւ ցայժմ ծանօթ էր միայն առջևի կողման կէսը, ուստի ամբողջ արձանագրին միայն վեցերորդ մասը (Էուլթ՝ ԼԸ = Սէյս՝ ԽԼ):

Կողմնակի մէկ երեսին վրայ կը գտնուի, խաղդեան բեւեռագրութեանց մէջ այս առաջին անգամն, յանուանէ յիշատակութիւն Ատրեստանեայց արքայի մը՝

Տ Առու-նի-րա-րի-նի Տ Ա-դա-դի-նի-րա-րի-է-նի ՇԱՐ(ՄԱՍ) Առու-նի-ի

այսինքն՝ «Առու-նի-րա-րի (Նախորդ Տիգրատպի-ղեսարայ Գ. Ի.) որդի Արգու-նի-րա-րի, արքային Ատրեստանի, Անուան «Աբդու-րի-ի-ի» հընչ-մամբ գրուած ըլլալը (նշ թէ «Ռաման-Կիւրարի») կրնայ որոշիչ նշանակութիւն ունենալ այն շատ վիճուած ինդոյն համար թէ արդեօք Ատրեստանեայց օղոյ-գից անունը «Ագար» է թէ «Ռաման»:

7. եւ 8. Աբդու-րի-ի-ի Բ. Ռաման-Կիւրարի (որդւոյ Ռուսայ), Սարգուրի Գ. Ի թուան, որ Սենե-բերիմայ (Սանհերիբ) ժամանակակից էր, արձանագրութիւն մը չէր գտնուած մինչեւ հիմայ: Այժմ Աբշէի շրջանին մէջ գտնուած են՝ բեւեռագիր մը ի Հադի, առջևի կողմը 46, ետեւի կողմը 38 տողով, վարի մասը եր պակիս. ուրիշ արձանագիր մը ի Շելայպի-պաղի, որմէ 43 տող մնացած է: Երկուքն մէջ ալ իրբեւ արձանագրի քանդակել տուող կը յիշուի Տ Աբ-դու-րի-ի-ի Բ. Ռաման-Կիւրարի (Արգիստիս որդի Ռուսայ), երկուքն ալ կը պատմեն արուեստա-

կան լծի մը («Գու-է») շինութիւնն եւ այսպէսով համեմատութեան կէտեր կ'ընծայեն՝ փոփոխակի իրարու իմաստն լուսաւորելով՝ Ռուսայի այն կողմոյն արձանագրութեան հետ, որ կը գտնուի Քէշիշ-Կէօղի քով, զոր Բեւթ 1891ին գտաւ. (տես Բեւթի եւ Լեմանի հասածն ի Zeitschrift für Ethnologie, 1892, p. 151 ff., 141 ff. են):

9. Աբշէ-վաղ գտնուեցաւ արձանագրութիւն մը Ռուսայի Բ. որդւոյ Արգիստիսի Բ. թագաւորի մ'որուն գոյութիւնը մինչեւ մտօրես անծանօթ էր (հմմտ. Վ. Բեւթի եւ Լեմանի հասածը «Խաղդից նոր իշխող մը ի թերթին Zeitschrift f. Assyriologie, IX, 82 ff., 339 ff.) արձանագրի մէջ կը յիշուի թէ յիշեալ թագաւորը պատերազմեցաւ ընդդէմ Հեթի-անբու եւ Մուսիլու («մատ Մու-ուշ-կի նի») վերջինքս այս առաջին անգամ կը յիշուին խաղդեան արձանագրութեանց մէջ:

10. Կայսարանէն վեր, Քէշիշ-Կէօղի գտնուին արեւելքէն փակող լեռներու մէջ, կը գտնուի գոհարամատչիլը քարաժայռ մը, որ յաջորդ երեքտողան լաւ պահուած եւ ամբողջական արձանագիրն ունի քանդակուած:

1. ԱՐՈՒ) Խաւ-դի-նի-ի ԱՐՈՒ Ի-է պու-Լու-սի
2. աւ-դի-նի-է-ի պու-լու-սի նա-ա-մա-դի
3. ա-ու-դի (ԱՐՈՒ) Խաւ-դի-նի-է-ի (ԱՐՈՒ) Ի-է:

Թագաւորի անուն չկայ արձանագրի մէջ, որ միակ դէպքն է խաղդեան բեւեռագրութեանց ամբողջ շրջանին մէջ: Այն ժայռն, որուն վրայ քանդակուած է, բնական բերդի մը կը նմանի: Չորս կողմն ալ կան բազմաթիւ նման ժայռաբերդեր: Այն լեռնաշղթան որուն չորս կողմը բռնած ու փակած են ասոնք, առաւ արօտատեղի մըն է: Ռուսի ինքնին կը հետեւի որ այս արձանագիրն այնպիսի ժամանակէ մըն է, երբ խաղդերը նեխ գաղթող հնդեւրոպական չայ-երուն առջեւ լեռները քաշուած էին (տես Լեմանի գրածն ի Verhandlungen der Berliner Anthrop. Gesellschaft, 1895, p. 534 ff.)

Արձանագրութեանց կրկին համեմատութեանց մէջ յատկապէս յիշելու արժանի է համեմատութիւնն Քէշիշի սեան կէս-ասուրեստանայ, կէս-խաղդեան արձանագրին (տես անդ՝ 1893, p. 389 ff. եւ 1895, p. 592 ff.) մինչեւ ցայժմ ծանօթ էր կաղապարներէն, բայց բուն տեղն սկզբնագրին վրայէն քննուած չէր: Վանայ քով Թօփրագ-գալէի վրայ եղած պեղումներն, որ կատարուեցան՝ Ռուգլոյթ-Վերթովը՝ հիմնադրութեան (Rudolf - Virechow - Stiftung) հաշուին, յերեւան հանեցին նախ մեծ

